

Od jeznih protestov do trajnih družbenih sprememb

O čem se sploh pogovarjamo in zakaj?

Leto dni je od začetka protestnega dogajanja v Mariboru, ki je bilo uvod v slovenske vstaje. Ker se svet tako hitro vrti, bi ta časovna razdalja morala zadostovati za argumentirane analitske uvide v vzroke, posledice, kontekst in dogodkovno obzorje tega procesa.

Časopis za kritiko znanosti izdaja »vstajniško« številko,¹ katere namen naj bi bil »predlagati drugačen način definiranja skupnega« in opozoriti še na dva zaznana problema: »da artikulacije različnih vstajniških političnih skupin reducirajo pluralno sestavo vstaj« ter »pomanjkanje uvida v globalne dimenzije vstaj«. Preden se opredelim do te uredniške agende, želim to svojo intervencijo pojasniti kot napor, katerega smisla sprva nisem uvidela. Ohranjam prvotni pomislek, da je zdajšnji položaj takšen, da je skrajni čas za udejanjanje sprememb, ne zgolj teoretiziranje o njih, če se mi, 99 odstotkov vseh, nočemo zbuditi v sistemu, v katerem je od demokracije ostala samo še beseda. Po drugi strani pa k streznitvi in delovanju optimalno vsak prispeva s svojimi znanji in potenciali, družbeni teoretiki torej z optimalno objektivno družbeno teorijo, katere praktična, uporabna vrednost je nato nedvomna – iz te perspektive je pobuda ČKZ vsekakor relevantna.

Še posebej ima smisel produciranje kritične teorije družbe v družbi, kot je slovenska, ki je svojo identiteto zgradila skoraj izključno na tako ali drugače razumljeni »kulturi« (Rotar, 2007: 84–85), znanost pa ob tem bolj kot ne zanemarjala kot nekaj za obstoj skupnosti nepotrebne in celo nezaželenega – tako zaradi posledičnega izstopanja posameznikov, ki ogroža tradicionalni slovenski srenjski egalitarizem, kot zaradi posledične splošne prosvetljenosti, ki bi oteževala dominacijo tradicionalnih političnih akterjev, kot je npr. Katoliška cerkev, in vzdrževanje tradicionalnih oblastnih razmerij. Zapostavljanje tega segmenta vednosti kljub vsem njegovim vgrajenim pomanjkljivostim in omejitvam, ki bodo morale biti predmet drugih razprav v današnjem in prihodnjem na znanosti in tehnologiji temelječem svetu, ne zagotavlja blaginje in torej zagotovo ni, če sem rahlo cinična, v »nacionalnem interesu«.

¹ Upam, da bo zaradi terminološke izvotljenosti/diskreditacije vstajništva »vstajniška« številka naslovljena kako drugače in bo dosegla bralstvo tudi zunaj kroga že prepričan.

Če se povrnem k uredniški agendi »vstajniške« številke ČKZ, menim, da bi bilo o njej treba razmišljati tudi onstran predlaganega tako, da si razjasnimo, ali ni morda znotraj problema definiranja skupnega na drugačen, domnevno učinkovitejši način skrit še večji problem, ki preprečuje najti rešitev za prvega, in sicer, *ali sploh je potrebno definiranje skupnega* kot tako. Trdim namreč, da je vztrajanje pri nujni definicije skupnega lahko že kolaboriranje s hegemonskim diskurzom in prav vstaje so nas tega naučile. Med protestnim dogajanjem v Sloveniji se je namreč učinkovito izkazala oblastna tehnika izsiljevanja definiranja protestnih zahtev in predstavnikov, s čimer je oblast sprva neobvladljivo, fluidno in zato strah oblastnikov zbujujočo energijo protestov ukrotila in disciplinirala, privedla v prostor, kjer sama določa pravila igre in v katerem so bili vstajniki ob profesionalnih strankarskih kadrovskih, finančnih, organizacijskih in ideoloških aparatih lahko samo amaterji brez možnosti za zmago. Nič inovativnega pravzaprav, slovenska oblast je od protestnikov zahtevala nekaj, kar je bilo že preverjeno kot dogodkovni horizont poskusa globalnega protestnega gibanja; podoben maneuver je med drugim spodnesel enako razpršen in neartikuliran *Occupy*.

Če zavestno začasno opustimo definiranje (kategoriziranje, predalčkanje = samoomejevanje), morda naredimo korak naprej tudi pri reševanju drugega zaznanega problema, da (ponesrečene) artikulacije nekaterih skupin reducirajo pluralno sestavo vstaj. Če definicije/artikulacije ni, tudi redukcije ni. Kjer namesto posameznih glasov, ki tekmujejo, kdo bo prevpil druge in s tem oslabil celoto, čemur se oblastniki lahko le posmehujejo, družbeni prostor napolnjuje zlovešča tišina, je oblast negotova. To ni argument proti dialogu sploh, to je argument proti tiste vrste dialogu, v katerem en odstotek določa pravila dialoga in ki ga lahko opazujemo na številnih ravneh globalnih političnih in ekonomskih odnosov (Varnostni svet OZN, WTO, mednarodna pomoč na splošno, premagovanje krize v EU itd.). Glede pluralne sestave vstaj pristavljam še provokacijo, da njeno poudarjanje realni možnosti uveljavljanja družbenih sprememb sploh ni v prid. Vsekakor ima romantičen naboj in iz agende vstaj dela prikupen kalejdoskop, ki ima pobožno željo pritegniti čim večji del javnosti, a to je tudi vse, in kot smo videli, v smislu depasivizacije množic ne deluje. Ker definicija/artikulacija skupnega te pluralnosti ni mogoča, kot je pokazala kratka zgodovina slovenskih protestov, niti smiselna, je poudarjanje pluralnosti/različnosti torej samo v napoto, ker povečuje možnost internih razprtij, razpršuje in slabi energijo nezadovoljstva. Primer, kako razume to realnost aktualna slovenska oblast, je bilo vabilo vstajniškim skupinam in gibanjem na »dialog« v parlament, na katerega so bile povabljene tudi skupine iz civilnodružbenega prostora, s katerimi vstajniki odkrito nočejo imeti ničesar skupnega. Oblasti torej ni bilo mogoče očitati, da ni spodbudila »dialoga«, seveda pod sebi lastnimi pogoji, še več, s ciljem lažje vladati, je še bolj razdelila tako, da je identificirala neobstoječi skupni imenovalec kot »civilno družbo«, torej kaotično pluralnost, znotraj katere se pobude ideološko vzajemno izničujejo. Znova se je ponovila že večkrat lokalno preigrana igra: domnevna strpna pluralnost, ki jo vstajniki razglašajo za svojo moč, je dejansko nesporazum, ki ga v praksi ni mogoče preseči, dokler ne prevlada spoznanje, da gre za razredni boj. S tem ne zanikam pluralnosti nezadovoljstva, želim samo poudariti, da v danih okoliščinah, če razmišljam nekoliko programsko, ne more biti prioriteta, da se samovšečno vrtimo pred ogledalom pluralnosti, medtem ko se neoliberalna ofenziva na našo svobodo, blaginjo in sploh prihodnost nezadržno nadaljuje in krepi.

Kaj se je v Mariboru zgodilo in zakaj?

Medtem ko se politična kriza z novo vlado ni zmanjšala in je eksistenca za večino v Sloveniji postajala iz dneva v dan bolj negotova, so vstaje zamrle. Tudi nedavna oživitvev 29. 10. je izzvenela predvsem kot

potrditev, »da smo še tu«. Pričakovano se je spet največ ljudi zbralo v Mariboru. Vstaje so se pred letom dni tudi začele v Mariboru, tej nedvomni socialni bombi, zaradi česar je bil marsikateri družboslovec/ka prepričan(a), da so tu vstaje imele eksplicitno socialno ozadje, in je pozdravljal(a) v številnosti protestov pred letom dni celo že na smrt obsojeno medrazredno solidarnost. Kot udeleženka vseh vstaj pa bi bila po distanciranem premisleku prej mnenja, da se je mariborska vstajniška energija zgostila zlasti okrog dveh dejavnikov: vstaje kot spontanega spektakla oz. množičnega družabnega dogodka, ki je pokazal na siceršnje mrtvilo v obubožanem »mestu duhov«; ter »solidarnega sovraštva« do nekdanjega župana kot do Drugega, ki smo ga ne glede na siceršnje razlike med nami z združenimi močmi iztisnili iz naših vrst². Razvpiti radarji kot povod za izražanje nezadovoljstva so imeli določen motivacijski naboj, a le kot kaplja čez rob sicer neznansko trpežnim Slovincem,³ s čimer se je Maribor s svojevrstno banalnostjo vrisal na svetovni zemljevid antisistemskega upora, ki so ga povsod sprožili bolj ali manj tragični povodi, od samosežiga in morilskega policijskega nasilja do prisilnih izgonov in na smrt bolne dojenčice. Drži sicer, da se je zaradi negotovosti, ki jo je zbuvalo senzacionalistično medijsko poročanje o kršitvah omejitev hitrosti, nemalo Mariborčanov lahko tedaj zaskrbljeno prijelo za žep in šlo za vsak primer raje protestirat, a protest je bil za mnoge nedvomno tudi dobrodošel uvod v »veseli december« s kuhanim vinom. Nekdanji župan pa je ob tem s svojo dupleščino in koruptivnim šerifovskim obnašanjem kot nadrejeni Drugi nesprejemljivo žalil preostalo mariborsko meščanstvo in inteligenco, razpeto med novodobnim prezirom do ruralnosti in tradicionalnim srenjskim egalitarizmom (Mazzini, 2010). Pri tem je nujno upoštevati, da se je na vstajah zbrala samo tretjina lokalnih volivcev, medtem ko sta preostali dve tretjini ostali nemi in pasivni in izolirani pred televizijskimi zasloni.

Nadaljnji neuspeli poskusi protestov v podporo delavcem iz propadlih mariborskih tovarn in aretiranim protestnikom so razgalili klavno resničnost medrazredne solidarnosti v družbi, kjer se revščina še vedno doživlja kot sramota, kakor tudi nezmožnost integriranja pluralnosti (sic!) onstran meja malo-meščanske spodobnosti ali ocvetličenga posthipijevskega pacifizma. Protesti, organizirani po odstopu osovražena župana, so žal sovpadli tudi s streznitvenim spoznanjem številnih idealistov, iskreno zavzetih za spremembe, kako spretno so administratorji spletne strani »Franc Kangler naj odstopi kot župan Maribora« (FKNO) zmanipulirali množico za svoje interese, potem ko je iz prvotne šale nastala vstaja, pa tudi z razumljivo zmedo, ki je nepripravljene protestniške aktiviste zajela po relativno zlahka doseženi prvi zmagi. Samo tedaj še anonimni pobudniki FKNO so vedeli za svoje naslednje korake in rezultat lahko danes opazujemo na Mestni občini Maribor. Ostala je le slaba tolažba, da četudi bi odstopil še mestni svet, bi nadomestne volitve v skladu z veljavno zakonodajo razpisali tako hitro, da bi na njih spet kandidirali in zmagali večinoma stari strankarski obrazi.

Drugod po Sloveniji se vstaje niso razplamtele, ker antagonizem do lokalnih oblastnikov ni bil tako intenziven kot v Mariboru in ker naj bi že v osnovi bile diverzija oziroma onemogočanje koncentracije policijskih sil in sredstev, v Ljubljani pa so jih nazadnje ugrabili in dokončno ugonobili razni kulturniki. »Pokulturjenje« vstaj je sicer mogoče razumeti v kontekstu zgodovinske pogojenosti (*path dependence*) slovenstva, utemeljenega na kulturi (Pierson, 2000), vendar so vstaje s tem skoraj docela izgubile politično ost in se »normalizirale«, ne le v smislu predvidljivih kolektivnih vedenjskih vzorcev, ampak tudi v smislu kolaboriranja s sistemom, ki v vljudnih, nenasilnih in zato velikodušno dovoljenih protestih, omejenih na simbolno in performance, najde dobrodošel dokaz svoje »demokratičnosti«. V Sloveniji se najbrž res sko-

² Zgovoren tozadevno je bil velikanski transparent »Duplek, 10 km« s puščico v smeri Dupleka, ki je med 3. vstajo visel s prestižnega Hutterjevega bloka v središču mesta. Brezposelni delavci gotovo niso najeli letala, ki je z napisom »Gotof je!« krožilo nad Mariborom pred taisto 3. vstajo.

³ S »Slovinci« imam na tem mestu in v nadaljevanju v mislih državljane Republike Slovenije, ki jim pritiče poimenovanje »Slovinci«, ker so državljani Republike Slovenije. Tankovestno razlikovanje med (etničnimi) Slovenci in državljani Republike Slovenije, ki torej niso samo Slovenci, napaja prav tisti diskurz izključevanja, ki bi se mu tankovestneži z razlikovanjem radi izognili.

⁴ Sočasno ne smemo pozabiti, da ne glede na lokacijo in strategijo konflikta represivni aparat gradi svojo učinkovitost ne le na disciplini in strogi hierarhičnosti, ampak tudi na tovarištvu in ima vsak pripadnik teh enot za nalogo predvsem varovati druge pripadnike, ne pa razmišljati o tem, s kom in zakaj se konfrontira. Na vstajah prisotni policisti in specialci so bili ogroženi glede na razmerje v številu, verbalno in tudi neposredno, in niso samo disciplinirali protestnikov in branili lastnine, ampak tudi drug drugega. Tako bo tudi v nadaljnjih konfliktih, zato je naivno »humanizirati«
represivni aparat in pričakovati, da bi policija »prestopila«
na stran protestnikov, dokler ji bo kdo dajal ukaze.

⁵ Postprotestna vlada je na pritisk vstajniških skupin sicer umaknila julijski zakonski predlog, s katerim se je namenila zelo zožiti manevrski prostor protestnega zbiranja in povečati policijska pooblastila (Škerl Kramberger, 2013), a to je bila Pirova zmaga, saj je z ustrahovanjem prek sodstva oblast dosegla, da bodo ljudje samocenzurirali svojo pripravljeno protestirati.

raj nič ne zgodi brez »kulturnega programa«, a ta je vstajnikom zajezil jezo in proteste s tem skopil, kar je bilo za oblast nadvse dobrodošlo. Po očitni začetni zmedu in strahu, ki ju vstajniki niso znali izkoristiti, se je oblast sicer hitro znašla. Odziv represivnega aparata ni bil samo odločen in oster, ampak tudi izurjen. Policija in posebne enote se že leta opremljajo in urijo za urbane spopade (Leymarie, 2009: 4–5), zato je treba njihov agresivni odziv videti tudi kot priložnost, da končno v praksi pokažejo pridobljeno znanje o načinih discipliniranja in ustrahovanja sodržavljanov⁴. Z ustrahovanjem je nato nadaljevalo sodstvo prek nesorazmernih denarnih in zapornih kazni za udeležbo na protestih, izrečenih na podlagi ovrgljivih dokazov. Sporočilo je jasno: ni načina protestiranja, ki bi bil zares varen pred represijo, zato je bolje ostati doma, protesti pa se s tem *de facto* ilegalizirajo, čeprav so za zdaj še zakonsko dovoljeni⁵. Ustrahovanje se sofisticirano nadaljuje tudi skozi medijsko posredovanje političnih (ne)odločitev, v katerih je aktualna oblast vsaj tako spretna kot tista, ki jo je pod pritiskom vstaj zamenjala. V javnost »pricurajo«
strašljive novice o likvidaciji bank ali odpravi instituta minimalnih plač, potem pa v odziv na zgroženost in ogorčenost sindikatov in »opozicije«
vlada predlaga nekoliko manj ostre ukrepe in s tem doseže natanko to, kar je v osnovi hotela, pri javnosti pa zbudi občutek hvaležnosti, da se je izognila najhujšemu. Ob tem so sredstva sindikalnega boja že tako zastarela, sindikati sami pa tako malo kredibilni in rigidni, da je vprašanje, kako dolgo bodo tovrstni rituali za uveljavljanje oblastne agende sploh še potrebni.

Česa smo se naučili?

Refleks z začetka vstaj, na katerem se je gradila (in padla) enotnost vstajništva, da se je treba upreti politični »eliti«
kot amorfni celoti, kot nekakšnemu amalgamiranemu Vladarju, je bil naslednik pravilne ocene stanja v slovenski politiki, zato se mu je »elita«
tudi tako ogorčeno zoperstavila. S tem ko so politiki dokazovali, da niso vsi enaki/slabi, in pritiskali pri vstajnikih na čut za pravičnost, na katerega se sami požvižgajo, s tem ko so se nekateri od njih vrivali med protestnike, drugi pa jih žalili z »ulico«, s tem ko so mariborski mestni svetniki ogorčeno branili svojo zasebnost, kot da niso politiki 24 ur/dan, so delovali v skladu s postulati klasičnega liberalizma, torej branili svoje pravice nenadoma ogrožene manjšine, ki pa lahko v sodobni neoliberalni različici brez predsodkov tiranizira večino. Obenem je politični »elita«
tedaj morda še zadnjič uspelo ohraniti podobo kot heterogena in kot dela Nas, s čimer je preprečila fokusiranje sovražnosti, uperjene proti njej kot proti Drugemu, ki je edino dalo rezultate. Zgodovinske lekcije iz preteklih revolucionarnih procesov se povezujejo v precej enoten vzorec, po katerem sta bes in sovraštvo nujno potrebna kot gorivo upora, koncentracija sovraštva na konkretno osebo deluje kot poenostavljajoče vezivo, ki heterogeno multitudo združi »proti«
nekomu veliko lažje kot »za«
nekaj; ko dozori razmere za spremembo dekadentnega sistema in ne le odstranitev posamezne anomalije, pa se to sovraštvo skoncentrira na Vladarja, ki sistem/moč najbolj prepričljivo pooseblja: kralja, carja, tirana. Ob upoštevanju tega konteksta lahko jezo vstajnikov tako

na župana v Mariboru kot na predsednika vlade spet interpretiramo kot pravičen refleks, po drugi strani pa je tudi razumljivo, da je zagon vstaj po njunem odhodu upehal, saj so naši dejanski vladarji nepripoznani kot taki in fizično navsezadnje niti niso v Sloveniji. Koga torej sploh sovražiti? Ali ima smisel nadaljevati s klasičnimi oblikami upora proti vladajočim, ko pa ne vemo, kdo nam v resnici vlada? Ali pa kaže izumiti nove oblike upora, prilagojene novim manifestacijam gospostva?

Glede na zgodovinsko pogojenost te skupnosti in globalno preizkušen nabor oblastnih tehnik, ki jih v obliki varčevalnih ukrepov tukaj ubogljivo aplicira politična »elita« v spregi z drugimi nacionalnimi elitami – zato je to še kako razredni boj –, se ponuja sklep, da bi učinkovit upor proti katastrofalnemu razpadu socialne države v Sloveniji mogel reaktivirati tisti, ki bi znal poenotiti Slovence proti dovolj prepričljivo poenostavljenemu in dovolj pozunanjenemu Drugemu. Iz te perspektive je aktualna pasivnost slovenske javnosti, ki kakor da potihoma čaka na grozečo trojko, zanimiva,⁶ če ne celo obetavna v smislu slovesa od iluzij o sposobnosti te skupnosti za samovlado znotraj okvirov obstoječega sistema. Grožnje katerekoli slovenske oblasti (s trojko ali čim drugim) očitno nimajo več posebne teže, ker oblast kot taka ni več kredibilna. Zdrava slovenska pamet, tako in tako vajena preživeti s tako rekoč nič, po drugi strani morda celo upa, da bodo poraženci intervencije trojke prav pripadniki in priskledniki obstoječe politične »elite«. A s prihodom trojke lahko pričakujemo podobne premike v političnem prostoru kot v mediteranski Evropi, ki jo je prizadela kriza: politični prostor se bo pod pritiskom ukrepov trojke od zgoraj sploščil in zmerni, sredinski volivci bodo iztisnjeni proti radikalnemu levemu in desnemu robu. Kaj pa najdemo na skrajnih robovih slovenskega strankarskega prostora? Na desni verjetno nadaljnjo radikalizacijo SDS, na levi pa – ničesar. Pa nič hudega; levice že tako dolgo ni več, da lahko nehamo tarnati, kje je vendar »nova« levica, in raje ugotovimo, da je s strankarsko politiko, kakršno poznamo, *game over*, ker je res samo še žaloigra pred čedalje bolj prazno dvorano. Z vstajami je nastopilo eksperimentalno gledališče, v katerem so gledalci tudi igralci, in gledališče upora, ki namesto potrjevanja kolektivnih (političnih) vzorcev le-te radikalno postavlja v negotovost. Trenutno navidezno zatišje je le odmor.

Identificirati Drugega in se mu uspešno zoperstaviti tudi še ne bi bilo dovolj za uveljavitev sprememb tukaj in zdaj. Oblast bi tudi na tej stopnji upora še imela (in je imela) v rokavu trik zahteve po artikulaciji zahtev in določitvi predstavništva s ciljem vzpostaviti »dialog«. Neodgovorjeno vprašanje, kaj so hoteli vstajniki doseči (mimo žaljivo simplistične razlage, da je šlo zgolj za odstavitev preveč žaljive konservativne vlade), je za vstajnike še veliko bolj ključno kot za oblast, ki se nameni morebitne poskuse odgovorov v vsakem primeru diskreditirati, pervertirati, ignorirati, reducirati na sebi neškodljive prazne »kompromise«, kajti izpraznjen politični in družbeni prostor je treba po uspešnem uporuh napolniti z novo, boljšo vsebino. To seveda ne velja le za Slovenijo, vračam se na uvodno vprašanje globalne dimenzije vstaj.

Žižek v *Življenje v času konca* provokativno poziva k oživitvi komunizma in pričakovanju prihoda Mesije obenem (2012: 473–475), vendar ga seveda ne smemo brati dobesedno. Komunizem je tukaj prispodoba za učinkovito grožnjo, ki bi 1% znova prisilila k pravemu, kompromis iščočemu dialogu z večino, tako kot je grožnja komunizma po 2. svetovni vojni silila

⁶ Zanimiva je z analitskega vidika predvsem zato, ker je v protislovju s političnim diskurzom, na podlagi katerega se je Slovenija osamosvojila in ki naj bi temeljil na mitskem tisočletnem snu vseh Slovencev o samostojnosti in neodvisnosti. Slovenska demokratična pomlad pred več kot dvema desetletjema je še en (anahronističen) primer vzpostavljanja nacionalne države tako, da manjšina, ki ima kulturni in socialni kapital, večini vsili svoj nacionalistični diskurz s ciljem, da si za vzdrževanje tega diskurza in s tem svoje dominacije prisvoji tudi ekonomski kapital. Čeprav te vrste država nastane iz zahteve manjšine po razširjenih političnih pravicah (v tem primeru Slovencev v SFRJ), nato takoj začne krati pravice manjšinam znotraj na novo vzpostavljene skupnosti (izbrisani, »nove manjšine«, Romi, umetna oploditev samskih žensk, gejevske poroke in družine itd.) (Toplak in Haček, 2012: 190–195).

⁷ Ne pozabimo, da beseda »terorizirati« pomeni »sejati strah«, kar ni nujno ure-sničljivo samo z nasiljem, razen če strahu ne štejejo za nasilje samo po sebi. Toda – ali ni ta sistem neizmerno nasilen do vseh nas, ves čas? Ali niso protesti nekaj dosegli samo takrat, ko so pri oblastnikih zbudili strah?

kapital k sprijaznjenju s socialno državo (Wahl, 2011: 31–33). Navsezadnje, neoliberalna globalna ofenziva, dejansko rekolo-nizacija sveta, ni po naključju sovpadla z razpadom socialističnega bloka, ampak je takrat šele postala mogoča. Če razmišljam »znotraj škatle«, bi na globalni ravni torej potrebovali prepričljivo novo »grožnjo«, ki bi znova prisilila kapital za pogajalsko mizo. Z zanašanjem na postnacionalno »državo« oziroma politični razred,

ki nas bo branil pred napadom kapitala, so sindikati in akterji civilne družbe izgubili dragocen čas in verodostojnost, zato imamo danes vse razloge, da nehamo podcenjevati, kaj nam še lahko prinese oziroma odnese jutri. Globalne dimenzije upora moramo ne le zaznati, ampak v veliki meri šele ustvariti, tudi v organizacijskem pogledu. Potem ko smo nekaj desetletij poslušali blago zvoneč diskurz o blagru prostega pretoka tako rekoč vsega, se zdaj izkazuje, da se docela prosto pretaka samo kapital in s tem diktira omejevanje prostega pretoka ljudi in informacij, večina pa ima od tega veliko več škode kakor koristi. Vprašanje za programski premislek aktualne družbe-nopolitične paradigme se torej glasi: Kako učinkovito zagroziti s prekinitvijo pretoka kapitala, da bi ta privolil v samoomejitve? Ali še splošneje: kako napasti in spremeniti ekonomski sistem, saj je politični sistem, ta demokratična farsa, samo (prehoden) servisni okvir kapitala? V svetu, v katerem prav vse dobi svojo etiketo s ceno, da se lahko nato privatizira, se tudi volitve sčasoma morda ne bodo več splačale. Potem bo prepozno za vse, razen za brezkompromisen konflikt, katerega cena ni v interesu nobene strani

Kaj nam preostane?

Če ni več duha vstajništva v lani preigranih oblikah, to še ne pomeni, da ni več možnosti za upor. Ob analiziranju drugih protestnih gibanj po svetu naletimo na inovativne načine upora, ki učinkovito terorizirajo⁷ oblastnike, pa še niso sankcionirani, kot je bilo na primer nemo stanje ljudi na turških trgih, katerega subverzivnost je večdimenzionalna: ljudje stojijo, namesto da bi hiteli na delo, po nakupih in opravkih, kar so njihove naloge v okviru Sistema; stojijo nemo, ne povedo, kaj zahtevajo, saj je zahteva po artikulaciji samo manever oblasti, ki s spodbadanjem artikulirane jeze zgolj zapeljuje protestno vedenje čez mejo legalnega – ve se, kaj hočejo; obenem pa še zasedajo javni prostor in sporočajo, da jim pripada!

Podobno izvirno je bilo pred letom dni »vstajniško« obiskovanje mariborskih mestnih svetnikov na njihovih domovih, da bi jih prepričali, naj podpišejo odstopno izjavo. Čeprav ta namera, ključna za resnično spremembo v mariborski politiki, večinoma ni uspela, je izzvala intenzivne reakcije pri veliki večini obiskanih svetnikov, ki so zgovorno razgalile njihov strah pred tistimi, ki naj bi jih predstavljali; njihove ogorčene zahteve, naj jih doma pustijo pri miru, ker da doma niso politiki, pa so izdajale nekompetentno nerazumevanje političnega (polity), če že ne spre-vrženega sprenevedanja. Oblastnikom neznosna nasilnost tovrstne kmečkosrenjske domačnosti, v osnovi benigne in skoraj neizogibne za majhno egalitarno družbo, kot je slovenska, kaže na razsežnosti odtujenosti oblasti od ljudstva, tudi lokalne, ki naj bi mu bila še najbližje. Gre za pomemben odmik od tistega za postkolonijo in postkomunizem značilnega »vzajemnega daja-nja potuhe, prizanašanja, pajdaštva *par excellence*« (Mbembe, 2007: 238), ki je prevladovalo v obdobju pred krizo, in s tem za indic, ki ga je v absolutnem smislu seveda moč samo obžalo-vati, pragmatično pa ga je treba pozdraviti, kajti fizična in simbolna odtujenost vladajočih od

vladanih je prav tako ena od nezagrešljivih okoliščin revolucije, kot kaže zgodovina⁸.

Ob državljski nepokorščini kot nasledku informiranega avtonomnega mišljenja posamezniku še vedno ostajajo tudi številne oblike protesta s področja infrapolitičnega (Vodovnik, 2013: 126), ki so intimne, iz globalne in dolgoročne perspektive pa so lahko sistemsko zelo subverzivne, kot med drugim pridelava lastne hrane, samooskrba z viri, vegetarijanstvo, odrekanje usnjnim izdelkom, zavračanje cepljenja, raba alternativne medicine, samouk, šolanje otrok doma (in za aktivne državljsane), zavračanje režimskih medijev, posvečanje medčloveškim odnosom pred služenjem denarja, blagovna menjava, hranjenje denarja doma namesto v banki in uporaba naraščajočega števila sistemskih obvodov, ki nakazujejo porajanje resnično novega v senci navidezno novega, kot so alternativni socialni in drugi mediji, *crowd-sourcing*, *Bit-coin*, direktna menjava valut, 3D-printanje⁹. Od državljske vzgoje v šolah ne moremo pričakovati, da bo njen cilj kritičen državljan, saj jo oblast prilagaja svojim potrebam, te pa so primarno usmerjene v redukcijo t. i. demokratičnega deficita oziroma aktivacijo državljsanov za sodelovanje v legitimizirajočih sistemskih ritualih, kot so volitve in manifestacije patriotizma/nacionalizma. Resnično aktivno državljsanstvo mora danes izhajati iz dvoma v same temelje tacitne pogodbe med državljsanom in državo, na kateri je nastala moderna demokracija. Po tej pogodbi državljan dela in plačuje davke državi v zameno za pravično redistribucijo dajatev s ciljem blaginje, socialne varnosti, družbene mobilnosti, varovanja skupnega. Ker ena od pogodbenih strank v tem razmerju – država – ne izpolnjuje več svojih obveznosti, mora tudi druga – mi, državljsani – podvomiti o svoji participaciji, državljan/ka pa korenito spremeniti svoje gledanje na politično skupnost. »Globoko« (Clarke, 1996: 118) ali »zeleno« državljsanstvo (Dobson, 1998: 6), koncepta, ki vabita k sočasemu ponotranjenju političnega kot načina življenja in radikalni razširitvi političnega na celoten ekosistem, sta veliko bolj adekvatna za globalizirano sodobnost kot nacionalni okvir državljsanstva (Toplak, 2012: 15).

Delovanje *grass roots*, kot ga je zastavila Iniciativa Mestni zbor, ki potrpežljivo samoorganizira zборе prebivalcev v mestnih četrtih in aktivira nehierarhičen dialog ne le z oblastjo, ampak najprej med državljsani, je tovrstna v javno dobro usmerjena aktivna državljsanska drža. Za zdaj tu ni zaznati profesionalizacije aktivizma, ki bi spet vodil v strankarstvo in zgolj afirmacijo obstoječega sistema, a tudi amaterizma ne. Marsikomu se morda zdi ta nesebični trud zgolj sumljiva rehabilitacija anarhizma ali v najboljšem primeru prepočasen, da bi preprečil krasni novi svet, a tu ni kaj preperečevati, mi že živimo v krasnem novem svetu poneumljanja in zaslužnjevanja in če že Iniciativa kaj rehabilitira, je to kantovska javna uporaba uma. Še pomembnejše, počasi in diskretno vzpostavlja lokalno vzporedno oblast, ki je nujna sestavina vsakega uspešnega recepta za revolucijo, kot lahko znova ugotovljamo ob pogledu nazaj, naj je šlo za ameriški kongres, francosko narodno skupščino ali ruske sovjete. Tukaj nimam toliko v mislih t. i. vstajniški sosvet, čeprav je ta posvetovalno-nadzorni organ zelo dobrodošel, če sklepamo po tem, kako počasi ga županstvo postavlja na noge, ampak predvsem možnost, da iz te aktivacije državljsanov ob naslednjih lokalnih volitvah izide nova politična alternativa, ki bo po zmagi na volitvah z odgovornim, delegatskim delovanjem končno začela uveljavljati nove institucionalne in legalne okvire za nove politike.

Pod črto, kdor obžaluje, da so vstaje mrtve, naj pogleda, kaj se dogaja po njih in namesto njih, vsaj v Mariboru. Morda najpomembnejše spoznanje mariborskih vstaj je bilo, tudi zame, kako

⁸ Ob izbruhu ameriške revolucije je britanski kralj na drugi strani Atlantika, ob izbruhu francoske Ludvik XVI. nima stika z realnostjo in je popolnoma izoliran v Versaillesu, ko se dvigne Rusija leta 1917, je car na fronti.

⁹ Ne pa tudi prostovoljno delo, ki odvzema vrednost delu, prikrajšuje druge za plačane zaposlitve in seli nekatere temeljne in samoumevne pogodbene naloge socialne države na (zasebne) humanitarne organizacije.

opojen je občutek moči, kajti postali smo že zelo nemočni. Četudi trenuten opoj je bil dovolj za prebujenje iz postkolonialne potrošniške zombifikacije (Mbembe, 2007: 212), v Mariboru ne vlada več popolno civilnodružbeno politično mrtvilo. Vsaj del mariborskih »vstajnikov« je po enem letu sprevidel, da nas vse čaka trdo delo brez rezultatov čez noč, če hočemo trajne spremembe. Brez prelivanja krvi si bomo moč lahko le počasi in postopoma priborili nazaj s kompatibilnim sopotništvom različnih pogledov na upor, ne s prisilnim poenotenjem in »artikuliranjem« za potrebe oblasti. Na tej dolgi poti bo za mobilizacijo ljudi treba opustiti vsebinsko izvotljene stare koncepte, izumiti nov politični jezik za generiranje nove politične realnosti in stopiti iz vrtenja v krogu že znanega, kot so participativna predstavniška demokracija, zeleni kapitalizem in etična banka, v resnično nov svet, katerega ekonomski in politični obrisi se že nakazujejo.

Literatura

- CLARKE, P. B. (1996): *Deep Citizenship*. London, PlutoPress.
- DOBSON, A. (1998): *Ecological Citizenship: a Disruptive Influence? A conference paper*. Dostopno na: <http://www.vedegylet.hu/okopolitika/Dobson%20-%20Ecological%20Citizenship.pdf> (11. november 2013).
- LEYMARIE, P. (2009): Comment les armées se préparent au combat urbain. *Le Monde Diplomatique*, mars 2009: 4–5.
- MAZZINI, M. (2011): *Če ti ni kaj prav, se pa izseli! Izbrane kolumne za Planet Siol.net: 2010–2011*. Novo mesto, Goga.
- MBEMBE, J.-A. (2007): Provizorične opombe k postkoloniji: estetika vulgarnosti. V *Zbornik postkolonialnih študij*, N. Jeffs (ur.), 209–248. Ljubljana, Krtina.
- PIERSON, P. (2000): Increasing Returns, Path Dependence, and the Study of Politics. *The American Political Science Review*, 94/2: 251–267.
- ROTAR, B. D. (2007): *Odbiranje iz preteklosti. Okviri, mreže, orientirji, časi kulturnega življenja v dolgem 19. stoletju*. Koper, Založba Annales.
- ŠKERL KRAMBERGER, U. (2013): Dobre vile za dober protest. *Dnevnik*, 19. 7. 2013. Dostopno na: <http://www.dnevnik.si/slovenija/v-ospredju/dobre-vile-za-dober-protest> (9. november 2013).
- TOPLAK, C. (2012): Migrations and Citizenship: New Concepts and Practices. *Dve domovini*, 2012/35: 7–20.
- TOPLAK, C., HAČEK, M. (2012): *Slovenia : political insights*. Warszawa, European School of Law and Administration.
- VODOVNIK, Ž. (2013): Kaj je demokracija ali o nujnosti redefinicij. V CROUCH, C. (2013): *Postdemokracija*. Ljubljana, Krtina.
- WAHL, A. (2011): *The Rise and Fall of the Welfare State*. London, PlutoPress.
- ŽIŽEK, S. (2012): *Living in End Times*. New York, Verso.